

'YAŞAMBOYU EĞİTİM, FELSEFESİ ÜZERİNE

Araş. Gör. Sabri BÜYÜKDÜVENÇİ*

'Yaşamboyu Eğitim' kavramına ilişkin düşüncelerin yeni olmasına ve eğitim tarihinde bunlara uyan görüşlerin yer almasına karşın, kavram olarak ortaya çıkışı ve ondan çıkarılması gereken sonuçların farkına varılması son zamanlarda olmuştur. Aynı şey; elektrik, atom, kimyasal reaksiyonlar, ekonomik yasalar, psikolojik veya toplumsal yapılar gibi ancak bulunmalarıyla, bilimsel çözümlenmeleriyle dünyayı değiştiren diğer olgular için de geçerlidir.

Bu incelemenin amacı; yaşamboyu eğitimin temel felsefesini ve ilkelerini yorumlamak, değerlendirmek, eğitim için öngördüklerini belirlemeye çalışmaktır.

Tarihte Yaşamboyu Eğitim Düşüncesi:

Bilinçli olarak plânlanmış ve sistematik olarak uygulanmış kapsamlı bir 'yaşamboyu eğitim' sistemi geçmişte hiçbir zaman varolmamıştır. Ve zamanımızda bile hala yalnızca gerçekleştirilmeyi bekleyen bir kavramdır. Ancak tarihte bilinen tüm uygarlıklarda değişik biçimlerde yaşamboyu öğrenim düşüncesinin varlığı unutulmamalıdır.

Tarihte yaşamboyu öğrenim düşüncesini ve geliştirmekte olan ülkelerde özellikle eğitimin modernleştirilmesiyle olan ilişkisini anlamak son derece önem taşımaktadır. Tüm gelişmiş olan ülkeler denge ve toplumsal düzenin temellendiği inanç ve anlayışların sürekliliği arayışı içindedirler. Din ve felsefe, varoluşun nedenlerini ve amaçlarını göstermekte ve bireylere toplumsal düzenin sürekliliği için görevler ve sorumluluklar yüklemektedirler.

Geleneksel toplumlar geçmişteki dinsel inanç, efsane ve tarihlerinden kendilerine yol gösterecek ve eğitimlerinde rol oynayacak kültürel motifleri ve biçimleri miras olarak almaktadırlar. Dinsel

* Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

kitaplar ve klâsik eserler, tüm inananlara ruhun temizlenmesi ve aklın eğitimi için çeşitli emirler ve esin kaynağı olan düşünceler sağlamaktadır.

Hint yaşmboyu kültürel öğrenme düşüncesi dinsel kitaplar ve klasik eserlerde bol bol yansıtılmaktadır; Örneğin, Bhagavadgita'nın 'Aklın Yogası' başlıklı dördüncü kısmında, Lord Krishna, arkadaşı ve müridi Arjuna'ya şöyle der; "Tüm eylemler tamamen akılda sona erer. Bunu, müridlik yaparak, araştırarak ve hizmet ederek öğren. Şeyleri gören bilge sana bu konuda bilgi verecektir. Ve bunu bildikten sonra, bir daha bu karışıklığa düşmeyeceksin... Gerçekten bu dünyada akıl gibi hiç bir arındırıcı (purifier) yoktur; Yoga'da mükemmelleşen kişi uygun zamanda onu kendinde bulur"¹.

Böylece akla ulaşmak, yaşamboyu öğrenimin nihai hedefidir ve bunun yolu da bilim ve Bhagavadgita'nın çeşitli yönleriyle açıkladığı Yoga sanatıdır. Çağdaş terimlerle ifade edersek; müridlik, araştırma ve hizmet; büyük öğretmenlerin rolünü, serbest araştırmayı, sosyal hizmeti, iş deneyimini vurguluyarak hem örgün hem de yaygın eğitimi kapsamaktadır.

'Taittiriya Upanishad', hem inceleme yaparak hem de eylemde bulunarak bilgi arayan öğrencilerin coşkulu ruhunu ifade etmektedir; "Birlikte yaşyalım, birlikte yemek yiyelim,

Cesaret gerektiren işleri birlikte yapalım,

Ortak çalışmamızla gizli enerjiyi açığa çıkaralım,

Karşılıklı nefrete izin vermiyelim,

Oh; huzur, huzur, huzur, huzur²

Upanishadlar, Jatakas ve diğer eski Hint eserleri maddi kazançla bilginin üstünlüğünü vurgulamaktadırlar ve yaşamboyu eğitimin bazı çağdaş kavramlarını şaşırtıcı bir biçimde belirten 'fable of shvetaketu' gibi pek çok yazı vardır. Apastamba'ya göre, shvetaketu şunu belirtmektedir: "Ev bark sahibi olduktan sonra kim daha fazla çalışmak isterse, öğretmenin evinde toplanmış üstün insanlarla her yıl iki ay beraber olacaktır"³.

1 Bkz. **Bhagavad, Gita**: *The Lord's Song. Text in Devangari and English transl.* Annie Besant (Transl.). Madras: The Theosophical Publishing House, 1949.

2 Bkz., "Taittiriya Upanishad" (late vedic scripture). In the Thirteenprincipal Upanishads. Robert Ernst Hume (Transl.) Oxford University Press, 1921.

3 Bkz., **Kausalayan, B.A.** *Jataka Stories.* Allahabad: Prayag Hinfi Sahitya Sammelan, 1946.

Buddha şöyle öğüt vermektedir; “Kardeşler, öğretmen öğrencisini evladı gibi, öğrenci de öğretmenini babası gibi kabul etmelidir. Böylece bu ikisi karşılıklı hürmet ve saygıyla, birlikte yaşayarak bu değer disiplini içinde büyüyecek ve gelişecek ve ilerleme kaydedeceklerdir. Kardeşler! bir öğretmenin nezaretinde on yıl yaşamanızı buyuruyorum. Daha sonra öğrenciliğinin onuncu yılını tamamlayan kendi başına çalışabilir”⁴.

Tüm kültürlerin dinsel eserlerinde yaşamboyu kültürel öğrenme düşüncesinin öneminden ve eğitimin ayaklaraltında çığneden değerinden bahseden benzer örnekler çoktur.

Sikh (Hindistan’da bir mezhep) inancının kurucusu Guru Nanak şöyle demektedir; “Annemi akıl, babanı kanaat

Kardeşini gerçek yap-bu en iyisidir.

Kutsal bilgiyi yiyeceğin, şefkâti koruyucun

Ve her kâlpde bulunan sesi geçmiş

çağırmaq için kaval yap”⁵.

Yurttaşlara hizmet ideali iki bin yıldan daha uzun bir süre önce İmparator Asoka tarafından taşta yazılmış sözlerde ilan edilmektedir; “Şimdi heryerde halkın işleriyle ilgileniyorum... tüm halkın refahını yükseltmenin benim biricik görevim olduğunu düşünüyorum”. (Asoka Yazıtı).

Naladiyar şöyle demektedir; “Bilgi en iyi mirastır. Emanet bırakıldığı yerden alnamaz; hiçbir yerde ateş onu yok edemez; En büyük krallar onu ele geçiremez; Ve bu nedenle herhangi bir insanın çocuklarına miras olarak bırakması gereken bilgi’dir. Diğerleri gerçek zenginlik değildir”⁶.

Hintliler için geleneksel eserler ve sözel gelenek, yaşamboyu öğrenmenin bilgilerini ve değerlerini korumaktadır. Aynı şey diğer kültürler için de geçerlidir, özellikle geleneklerini hala canlı tutanlar için.

4 Bkz., “**Mahavagga iii I**” (*one of the five parts of the Vinaya pitaka*) In Henry Clarke Warren (Transl. and ed.). Buddhism in Translations. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1906.

5 Bkz., **Guru Nanak**, “*The Psalm of Life*”. In Guru Nanak’s Japji Sahib. Gursharn Singh Bedi (Transl.). Amritsar: Jawahar Singh, Kirpal Singh, 1952.

6 Bkz., “**Naladiyar**”. *Composed by a Jain Saint of 8 th Century A.D.* In Tamil Sacred Literature. Pope (Transl.)

Kavramın Gelişimi:

Eğitim, tüm dönemlerde zaman veya mekânla sınırlanmayan bir süreç olmuştur. Her yerde eğitim yaşamboyu sürmektedir; doğada, ailede, dinsel kurumlarda, iş'te, sokakta, insan ilişkilerinde, vs.

'Yaşamboyu eğitim' kavramında yeni olan şey; yaşamın her alanında ortaya çıkan bu tür eğitim etkinliklerine sistemli bir bütünlük kazandırma düşüncesidir. Bu özellikle, bireyin çok fazla bilgi seli ile bunaldığı ve eğitim için fırsatların daha fazla olduğu durumlarda zorunludur.

Endüstri toplumunun gelişimi özellikle yetişkinler açısından yeni eğitim gereksinimleri doğurmuştur. Birinci Dünya Savaşından hemen sonra, 1919 da, İngiltere İmar Bakanlığında Yetişkinler Eğitimi Komitesi, bir raporunda yetişkinler eğitimine ilişkin olarak şunları söylemiştir: "sürekli bir ulusal zorunluluk, yurttaşlığın ayrılmaz bir parçası". Rapor şöyle bir sonuca varmıştır: "Yetişkinler eğitimi için olanaklar hem evrensel hem de yaşamboyu olmalıdır"⁷. Bu rapor, 'yaşamboyu öğrenim' kavramının doğuşunun tarihini göstermektedir.

Ancak, 'yaşamboyu eğitim' ilkesinin kavramsallaşması daha sonraları olmuştur. Model sistemlere ilişkin ilk yayınlar 1970'lerin başlarında ortaya çıkmıştır.

1965 Aralık ayında, Unesco'nun, 'Uluslararası Yetişkinler Eğitimi Geliştirme Komitesi', Paul Lengrand'ın, 'sürekli eğitim' kavramı üzerine olan raporunu dikkate aldı. Rapor; Unesco'ya, 'yaşamboyu eğitim' ilkesini onaylaması önerisinde bulunuyordu. Rapora göre, bu ilke, bireyin erken yaşlarından, yaşamının sonuna dek süren tüm eğitim sürecinin yaşamsal ilkesiydi ve bu nedenle bütünlüğe (integrated) bir düzenlemeyi gerektirmekteydi. Aynı yıl, 'Kültürel İşbirliği Konseyi'nin bir komitesi, 'yaşamboyu eğitim'i tartıştı ve bunun genel bir tartışma konusu olmasını kararlaştırdı. 1967 de 'Kültürel İşbirliği Konseyi' (CCC), eğitim alanındaki tüm çalışmalarında rehber ilke olarak 'yaşamboyu eğitim'i dikkate alacağına karar verdi. Daha sonra da bu konuya ilişkin olarak önemli çalışmaları hazırlamaya ve yayımlamaya başladı. 1968 de, Unesco'nun genel toplantısı, 1970 Uluslararası Eğitim Yılı için oniki amaç belirledi, bunlardan biri 'yaşamboyu eğitim' idi ve konuya ilişkin yayımlar çoğalmaya başladı*. Uluslararası Eğitim Yılı'nın sonuçlarının bir değerlendirmesi gösterdi ki

⁷ **Hummel, Charles.** *Education today for the world of tomorrow*, UNESCO, Paris, 1977, p. 33.

'yaşamboyu eğitim', Unesco'ya üye ülkelerin yıl boyunca yürüttükleri çeşitli projelerde yol gösteren konulardan biri olmuştur. 1971 de 'Kültürel İşbirliği Konseyi' (CCC), 'yaşamboyu eğitimi'n kavramramsallaşma aşamasının bittiğine işaret etti. Ve 1972 de 'yaşamboyu eğitim' ilkesi, Uluslararası Komisyon'un, eğitimin gelişimi üzerine olan raporunda uluslararası düzeyde onaylandı. 1975 te, Uluslararası Eğitim Toplantısı'nın 35. genel oturumunda şu belirtildi: "yaşamboyu eğitim kavramı son 20 yıl süresince gelişime uğramıştır. Kavramın oldukça ilerleme kaydetmesine ve pek çok kuramsal çalışmanın yayımlanmasına ve genel olarak kabul görmesine karşılık, bu düşünce hala pek çok uzmanlar için bile belirsizlik taşımaktadır"⁸.

Kavramın Gereği:

'Yaşamboyu eğitim' düşüncesi, yukarıda da belirtildiği gibi, insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, son zamanlarda kazandığı yeni önem, bugünün ve geleceğin eğitim sorunlarını karşılamayı vadedtiği varsayımıyla temellenmektedir. Bugüne kadar geliştirilmiş eğitim politikalarını ve uygulamalarını gözardı etmeksizin yeni sorunlara yanıt verme potansiyeline sahip olması onun çekiciliğinin nedeni olarak görülmektedir.

A.N. Whitehead, şöyle demektedir: "... geçmişteki önemli değişim süresi, insan yaşamından oldukça uzundu. Böylece insanlık, de-

* Bu yayımlar arasında şunlar belirtilebilir;

[Adishesiah, Malcolm S. It is Time to Begin. The Human Role in Development: some further reflections for the seventies. Paris: Unesco, 1972. Coombs, Philip H. The World Educational Crisis. New York: Oxford University Press, 1968.; Filipovic, Dragomir. "Permanent Education and Reform of the Educational System in Yugoslavia", Convergence 1 (1968) No. 4, pp. 42-46.; Houle, Cyril O. "Continued Professional Education in the USA" In Jessup, F.W. (ed.) Lifelong Learning: A Symposium on Continuing Education. Oxford: Pergamon Press, 1969, pp. 53-69.; Husen, Torsten. "Lifelong Learning in the 'Educative Society'", Convergence 1 (1968), No. 4, pp. 12-21.; Janne, Henri. L'Education Permanente, Facteur de Mutation du Systeme d'Enseignement actuel. Strasbourg: Conseil de l'Europe, 1969.; Jessup, F.W. "The Idea of lifelong Learning". In Lifelong Learning: A symposium on Continuing Education. Oxford: Pergamon Press, 1969, pp. 14-31. Shimbri, Michiya. "Lifelong Integrated Education. A Japanese View". In lifelong Education New Delhi: Asian Institute of Educational Planning and Administration 1970, pp. 52-79.; Schodolski, Bogdan. Lifelong Education: Problems, Tasks, Conditions. Contribution to the Interdisciplinary Symposium on lifelong Education, from 26 September to 2 October 1972, in Paris, Paris: UNESCO, 1972].

⁸ International Conference on Education, 35 th session, Geneva, 1975. Final report, Paris, UNESCO: IBE, 1975, 59 p.

ğişmez koşullara uymak için eğitiliyordu. Bugün ise, bu süre insan yaşamından daha kısadır ve eğitimimiz bireyleri yeni koşulları karşılamaya hazırlamak durumundadır"⁹.

Whitehead'in, 30'ların başında gözlediği değişim süresi ve eğitimdeki etkisi 70'li yıllara uygun düşmüş ve pek çok alanlardaki eğilimler açıkça göstermektedir ki onun uzak görüşlü düşüncesi 2000 yılına ve daha ötesine doğru ilerlerken de geçerliğini koruyacağı benzetilmektedir.

Bilgi ve becerilerdeki hızlı değişimler; her bireyin, yalnızca bilinenler konusunda değil fakat aynı zamanda gelecekte karşılaşacağı bilinmeyenlere ilişkin olarak da eğitilmesinde rol oynayacak yeni eğitim hedefleri ve stratejileri dikkate almayı gerektirmektedir. Paul Lengrand'ın belirttiği gibi, "bir insanın, verilen bir dizi zihinsel ve teknik yükü, yaşama süresinin üstesinden gelebilmesi fikri hızla ortadan kalkmaktadır"¹⁰.

İletişimde, tarımda, endüstri ve benzer alanlarda birbirinin ardı sıra hızla ortaya çıkan hayret verici gelişmeler, bu gelişmelerin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel etkisi, bilgi, beceriler ve değerlerin yenilenmesi sürecine yaşam boyunca devam edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

'Yaşamboyu eğitim', aynı zamanda, genelde kurumsallaşmış eğitime ve okullara karşı yöneltilen eleştirilere de bir cevap olarak görülmektedir. Geleneksel okul sistemlerinin, çağın karakteristiği olan, artan ölçüde hızlı değişim ve ortaya çıkan yeni eğitim ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Belki de bunların en önemlisi, bilimsel buluşlarda, teknolojik gelişmede ve iletişim araçlarında, belirli yörelerdeki ekonomik ve siyasal karışıklıklar kadar nüfus patlamasıyla yan yana oluşan büyük bir artıştır. İnsan ihtiyaçlarının büyük ölçüde artması, mesleklerde ki inanılmaz farklılaşmalar¹¹ ve istihdam olanaklarındaki hızlı düzensiz değişimler bunun bir sonucudur ve bunların tümü eğitim sorunlarını etkilemektedir.

Şurası açıktır ki, çocukluk ve gençlik dönemleriyle sınırlı kalan okul öğretiminin, değişen bir dünyanın tüm ihtiyaçlarını karşılaması

9 Whitehead, A.N. *Adventures of Ideas*, Cambridge, Mass.: The University Press, 1947, p. 118.

10 Lengrand, Paul. *An Introduction to Lifelong Education*, Paris: UNESCO, 1970, p. 44.

11 Canada, Council of Ministers of Education. (Background report on the state of Education in Canada for the OECD review of educational policies), Toronto, 1975, 6 v.

asla mümkün görülmemektedir. Böyle bir dünya, diğer eğitim biçimlerine ve diğer olanaklara zorunlu olarak ihtiyaç duymaktadır. Fakat eğitim sistemlerinin yetersizliklerinden dolayı okulları suçlamak hak-sızlık olacaktır.

Sürekli değişen bir dünya, esnek eğitim sistemlerine gereksinim duymaktadır. Eğitimin sürekli olarak hareket içinde kalması ve durmamacasına yeniliklere başvurması zorunlu olmaktadır.

Okul sistemleri, doğaları gereği, katı ve değişmeye karşı bir eğilim gösterirler. Okulların bu tutumları, eğitim dünyasından gelen 'okulların kaldırılması' yolundaki seslerin nedenini açıklamaktadır. Bir dereceye kadar, 'yaşamboyu eğitim', okulların korumaya çalıştıkları tekelleşme olayına karşı koyarak bu tartışmaları yansıtmaktadır*. Ayrıca, pek çok ülkede eğitim harcamalarının örgün eğitime yapılması olgusuna da karşı bir tutum taşımaktadır.

Eğitim alanının dışındaki hızlı değişim fenomeninden ortaya çıkan sorunlardan ayrı olarak, eğitimin kendi alanı içindeki durum yeni sorunlara yol açmıştır; -

1) Tarihte ilk kez eğitim, evrensel olarak ve resmen bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir¹². Eğitime bağlanan yeni değer, eğitim olanaklarının daha önce ortaya çıkmamış bir biçimde yayılmasıyla sonuçlanmıştır. Almanya ve Japonya gibi birkaç ülke, 19. yüzyılda eğitimin ilk kademesini zorunlu yaparken, diğerlerinden pek çoğu kitleler için eğitim olanaklarını içinde bulunduğumuz yüzyılda oluşturmuş ve yaygınlaştırmıştır. Bu hareket her on senede daha büyük bir hız kazanmış ve altmışlarda, özellikle bu dönemde bağımsızlığını kazanmış ülkelerde daha ileriye gitmiştir. Eğitim olanakları tüm ülkelerde hâla genişlemektedir.

2) Bu niceliksel genişlemeye ve eğitim harcamalarındaki ani yükselişe (askeri bütçelerden sonra ikinci sırada) karşın bugüne dek ulaşılan sonuçlar pek tatmin edici görülmemektedir. Uluslararası Unesco Eğitimi Geliştirme Komisyonu'nun gözlemlediği gibi, 1960 dan beri okula devam eden çocukların sayısı oldukça bir artış göstermesine karşın, temel eğitime hâla devam etmeyenlerin sayısı da artış

* Ivan Illich, bu tür tartışmaları ileri götürenlerin ilki değildir. Anatole France, şunları söylemektedir: "Bana göre, kişinin aklını biçimlendiren yalnızca bir tek okul vardır, o da, hiçbir okula gitmemektir". [Bkz. Charles Hummel. Education today for the world of tomorrow, UNESCO, Paris, 1977, p. 36.]

¹² *United Nations. Universal Declaration of Human Rights, (1948). New York: UN office of Public Information, 1964, Article 26.*

göstermiştir. 1974 Dünya Nüfus Yılı'n'da yayımlanan bir Unesco kitapçığı, "okula gidenlerin sayısı arttıkça, gitmeyenlerin sayısı da artmaktadır", demektedir.

Yüksek öğretim düzeyinde, pek çok ileri uluslar, nüfuslarının artan eğitim isteklerini karşılamada güçlükler çekmektedirler ve çalışmaya istekli ve uygun öğrencilerin tümüne yüksek öğretime girme olanağı sağlayamamaktadırlar. Bu durum, daha ileride, eğitilmiş işsizler ve arzu ettiği işte çalışamayanlarca karmaşık hale gelmektedir. Öte yandan, daha az ileri ülkeler, ihtiyaç duyulan insan gücünü yetiştirmede yeterli olanaklara sahip değildir ve buralarda da eğitim ve istihdam arasındaki uygunsuzluk kadar belirli sektörlerdeki eğitilmiş işsizlik sık sık görülmektedir. Yetişkin eğitimi düzeyinde tablo aynı şekilde umut verici değildir. Şurasıda gerçeklerki dünya yetişkin nüfusu arasında okuma-yazma bilmezlik oranı 1950 de yüzde kırkdört onda üçten, 1970 te yüzde otuzdört onda iki'ye düşmüştür, ancak somut rakamlarla söylendiğinde okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı bu dönemde 700 milyondan 783 milyona çıkmıştır ve bu sayının 1980 de 820* milyona ulaşacağı tahmin edilmiştir¹³. Kuşkusuz durum bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yine de, evrensel tablo, eğitimcilerin ve ilgili diğerlerinin kaybedilen bir savaş yaptıkları gerçeğini göstermektedir.

3) Bu ciddi ve büyük sorunlar, son zamanlarda mevcut eğitim sistemlerinin uygunluğu, yeterliği, kalitesine ilişkin olarak, eğitimcilerin, ekonomistlerin, politikacıların ve diğerlerinin ileri sürdükleri pek çok ciddi sorularla daha da ağırlaşmıştır. Eğitimin etkililiği, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde ciddi olarak kuşku götürmektedir. Uygunluk ve kalite sorunları, yabancı bir eğitim sisteminin yerleştirildiği ve kökleşmemiş olduğu gelişmekte olan ülkelerde daha kritik bir durum kazanmıştır. Eleştiriler mevcut sisteme karşı yöneltilmiştir, çünkü okulu toplumdan soyutlamakta ve böylece öğrenen üzerinde yabancılaştırıcı bir etki yapmaktadır.

Bu sorunlara bir yanıt olarak 'yaşamboyu eğitim' kavramı, pek çok eğitim düşünürü, araştırmacı ve uluslararası kuruluşlarca mümkün bir çözüm olarak ileri sürülmektedir.

* 1975 yılı itibarıyla bu sayıya ulaşılmıştır. Bkz. [I Annuaire Statistique de l'UNESCO, Paris, 1975.]

13 **Faure, Edgar.** (and others). *Learning To Be: The World of Education Today and Tomorrow*, Paris: UNESCO, London: Harrap, 1972, pp. 35-39.

Uluslararası Eğitimi Geliştirme Komisyonu'nun önerisi şöyledir: "yaşamboyu eğitimi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için gelecek yıllardaki eğitim politikalarının ana kavramı olarak öneriyoruz"¹⁴.

Komisyon, daha sonra, öneriyi açıklayarak, çağımızın eğitim sorunlarını karşılayacak bu ana kavramın evrensel olarak uygulanabilirliği üzerinde durur: "Bu düşüncenin çeşitli uygulamaları kuşkusuz büyük ölçüde farklılık gösterir. Şunu diyebiliriz ki... dünyada ki mevcut ülkeler kadar pek çok farklı biçimlerde uygulanabilir... Ancak, şuna inanıyoruz ki, yaşamboyu eğitim sorunu, alınacak kararlar ve buna ulaşmak için izlenecek yollar, dünyanın tüm ülkelerinde günümüzün can alıcı sorunlarını oluşturmaktadır".

Avrupa Konseyi ve OECD gibi diğer kuruluşlar da yeni eğitim sorunlarını karşılama da bu kavramın önemini vurgulamaktadırlar. OECD, yaşamboyu eğitim'e bir strateji olarak görülen dönüşlü eğitim* (recurrent education) düşüncesini geliştirmiştir. Ayrıca, daha önce birkaçının isminden bahsedilen pek çok eğitim düşünürü ve bilim adamı, eğitim programlarını düzenlemede yaşamboyu eğitim kavramının önemi ve ona duyulan ihtiyaca dikati çekmişlerdir.

Kavramın Anlamı:

İngilizce'de eğitim (education) ile yetiştirme (training) arasında bir ayırım vardır. Eğitim; yaşamın tüm alanlarında ihtiyaç duyulan bilgi, ahlâki değerler ve anlayışı geliştirmeyi amaçlayan etkinlikler olarak yorumlanmaktadır. Amacı, gençlere ve yetişkinlere, içinde yaşadıkları toplumu etkileyen gelenekler ve düşünceleri, kendi kül-

14 Aynı., p. 182.

* Dönüşlü eğitim (recurrent education) düşüncesi muhtemelen İsveç'te doğmuştur. 1968 de kurulan İsveç Eğitim Komisyonu, 1969 da, 'Yüksek Eğitim, işlevleri ve yapıları' başlığı altında bu sorunların ilk analizini yayımladı. Ve aynı şekilde 1969 da, Olaf Palme, daha sonra Eğitim Bakanı, Versailles'da yapılan bir konferansta dönüşlü eğitimin ilkelerini tanımladı. Bu ülke, dönüşlü eğitim kavramını uygulama alanına sokmak için çabalar harcamaktadır.

Dönüşlü eğitim; çalışmalarına veya eğitimine herhangi bir nedenle ara veren bireylere yeniden başlama olanağı tanımaktadır. Tren bir kez kaçırıldığında yeniden binme şansı vermektedir. Daha fazla bilgi için Bkz. [Stoikou, V. The economics of recurrent education and training. Geneva, International Labour office, 1975; Bengtsson, Jarl. Recurrent Education: the Swedish point of view. Strasbourg, 1975. (CME/IX/75/5).; ORGANIZATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT-Recurrent education: a Strategy for lifelong Learning, Paris, 1973]

türlerini ve diğer kültürleri ve doğa yasalarını kavramalarına yol açmak ve iletişimde temel olan dil ve diğer becerileri kazanmalarında gerekli olan koşulları sağlamaktır.

Yetiştirme (training), muayyen bir işi lâyıkıyla yapabilmek için bir bireyin ihtiyaç duyduğu davranışlar, bilgi ve beceri kalıplarının sistematik geliştirilmesidir.

Bu sözcükler arasında, birbirinden farklı iki ilişki söz konusudur. Daha yaygın bir görüş olarak birisi, yetiştirmeyi daha dar bir kavram olarak görmektedir. Diğeri de, eğitimin kapsamından yetiştirmeyi özellikle mesleki yetiştirmeyi dışlamaktadır.

Bunun bir sonucu olarak, yetişkin eğitiminin iki temel anlamı vardır. Daha geniş biçimiyle; sürekli eğitimlerinin ilk dönemini tamamlamış kişilerin, bilgide, anlayışta veya becerilerde ve davranışlarda değişimine yol açma amacıyla birbirini izleyen ve organize etkinliklerin yer aldığı bir süreçtir. Daha dar anlamda, (hala İngiltere'de kullanılmakta); sürekli eğitimlerinin ilk dönemini tamamlamış kişilerin mesleki olmayan amaçlar için, birbirini izleyen ve organize etkinlikleri aldıkları bir süreçtir.

'Yetişkin', fiziksel ve zihinsel olgunluğa ulaşmış kişi demektir. Çocuklukta başlayan kesintisiz sürekliliğin parçası olarak alınan yüksek ve okul sonrası eğitim, yetişkin eğitimi olarak düşünülmediğinden, ikincisi, yetişkinlerin katıldığı bazı eğitim etkinliklerini kapsamaktadır. Öte yandan, okulu terk etmiş gençlerin (adolescents) eğitim etkinliklerini içermektedir ancak bunlar yetişkin olarak düşünülmemektedirler.

Daha geniş olarak, 'yetişkin eğitimi' anlamında kullanılan 'sürekli eğitimi' teriminde böyle bir durum yoktur. Ancak, sürekli eğitimi'nde birden fazla anlamı vardır.

Fransızca'da 'éducation' ve 'formation' farklı anlam yükleri taşımalarına karşın, bugünkü kullanımında birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. Fransa'da ve Fransızca konuşan ülkelerde, farklı yerler ve durumlarda aynı etkinlik türü için bazen 'éducation des adultes' kullanılmakta bazen 'formation continue' veya 'éducation permanente' veya 'éducation populaire' kullanılmaktadır.

Bu terminolojik belirsizlik bir gerçeği yansıtmaktadır. 'Yetişkin eğitimi', çeşitlilik ve sabit olmama ile karakterize edilen bir etkinlik alanıdır. Yeni amaçlar, yeni hareket biçimleri sürekli olarak ortaya çıkmakta ve bu Fransızca terimlerin kapsadığı içeriği değiştirmektedir.

'Yaşamboyu Eğitim', 'yaşamboyu öğrenme', 'yaşamboyu bütünlümlenmiş öğrenme', 'sürekli öğrenme' terimleri birbirlerinin yerine kullanılabilen terimler olarak düşünülebilir. İlk üçü, kavramın ifade ettiği farklı yönleri vurgulamak arzusu ile oluşturulmuştur, dördüncüsü, Fransızca 'dan bir çeviridir.

Kavramdan çıkarılan anlam; eğitimin, çocuklukta başlayan sürekli eğitimin ilk dönemi ile sınırlı ilk ve son bir yaşantı olmadığı fakat yaşamboyu sürmesi gereken bir süreç olduğu şeklindedir.

Yaşamın kendisi sürekli bir öğrenme sürecidir, ancak herbir kişi, sürekli, amaçlı ve birbirini izleyen belirli öğrenme olanaklarına ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle, teknik ve sosyal değişimi izleyebilir, kendisini değişime karşı donatabilir ve kişisel gelişiminin doruğuna ulaşabilir. 'Yaşamboyu eğitim', bireyin hem amaçlı hem de rastgele öğrenme yaşantılarını kapsamına almaktadır¹⁵.

'Yaşamboyu eğitim' kavramı hernekadar anlaşılması güç bir kavram olarak görülüyorsa da temel düşüncesi gayet açıktır. Karmaşık olan şey; onun uygulamasına onun öngördüğü eğitim reformlarının gerçekleştirilmesine ilişkindir. 'Yaşamboyu eğitim', yetişkinler eğitimi ile karıştırılmamalıdır. Yetişkinler eğitimi, yaşamboyu eğitimin önemli olmasına karşın yalnızca bir yönünü oluşturmaktadır. 'Yaşamboyu eğitim'deki eğitim kavramı en geniş anlamıyla kullanılmaktadır. Eğitim etkinliği bir bütün olarak anlaşılmakta ve eğitim sektörleri bir tek ahenkli bir sistem içerisinde bütünleştirilmektedir. Fakat, 'yaşamboyu eğitim', tüm durumlara uygulanabilen dikkatli, ayrıntılı bir plân değildir. Üzerine eğitim sistemlerinin inşa edileceği genel bir yönelme, bir rehber ve bir genel görünüştür. Bu genel kavram, ilgili toplumların ihtiyaçlarına ve gerçeklerine uydurulmak durumundadır. Bir endüstri toplununun, gelişmekte olan bir topluma kıyasla farklı gereksinimleri vardır. Nüfusun büyük bir kesiminin okuma-yazma bilmediği durumlarda, yetişkin okur yazarlığı herhangi bir 'yaşamboyu eğitim' sisteminin önemli bir yanını oluşturur. Öte yandan, çok ileri bir toplumda boş zamanlar sorunu böyle bir sistemin kurulmasını etkileyebilir.

'Yaşamboyu eğitim', geleceğe yöneliktir, yeni bir insan tipi tasavvur etmektedir, bir değerler sisteminin taşıyıcısıdır, bir toplum tasavvurunu içermektedir. Yeni bir Eğitim Felsefesi oluşturmaktadır.

15 Titmus, Colin. (and others), (Eds.). Terminology of Adult Education, UNESCO, Paris, 1979, p. 29.

Ütopist bir niteliği vardır ve Bertrand Schwartz, bu konuda şunları söylemektedir: “Bu ütopya, uygulamalı bir öneri olmayı amaçlamaktadır ve ileri sürülen plan bir spekülasyon değildir fakat bir eylem plânıdır, geleceğin nasıl olmasını arzu ettiğimizi bugünden seçmemize olanak tanıyacak siyasi bir âlettir”¹⁶.

Bu görüş taraftarlarınca, ‘yaşamboyu eğitim’, değişim içinde olan bir toplumda, bir dünyada yaşayan çağdaş insana uygun olabilen yegâne eğitim türüdür.

Kavramın anlamının dayandığı üç temel terim; yaşam, yaşamboyu ve eğitim’dir. Bu terimlere bağlanan anlam ve bunların yorumu geniş olarak yaşamboyu eğitimin anlam ve alanını belirlemektedir. Eğitim, örgün eğitimin sonunda bitmemekte fakat yaşamboyu sürmektedir. Eğitim, bireyin tüm yaşamını kapsamaktadır. Eğitimin tüm kademelerini –okul öncesi, ilk, orta ve daha ilerisi– kuşatmakta ve birleştirmektedir. Böylelikle eğitimi, bütünlüğü içinde görmeye çalışmaktadır.

Eğitimsel Doğurguları:

‘Yaşamboyu eğitim’ kuramı, eğitim sorunlarının birliği görüşünden hareket etmektedir. Bu sistematik yaklaşım, yeni pedagoji’de de yansımaları bulmaktadır. Bugün, dünyadaki sorunlar ve olgular kayranmak isteniyorsa, disiplinlerarası bir yaklaşım zorunlu olmaktadır. Eğitim, şayet gerçek ihtiyaçları ve durumları karşılayacaksa bu görüş açısından algılanmak durumunda olacaktır.

Eğitimde, kendi kendini yönetme ancak kendi kendini değerlendirme olduğunda mümkündür. Yaşamboyu eğitim’de öğrenci, kendi yeteneklerinin, gelişiminin ve kusurlarının değerlendiricisi olarak hazırlanacaktır. Ancak bu şekilde yapılırsa, yetişkin olduğunda karşısına çıkacak, gereksinimlerine ve yeteneklerine uyan çeşitli eğitim olasılıkları arasında akılcı bir tercih yapabileceği ileri sürülmektedir. Kuşkusuz, bu süreçte ona yardımcı olunacak, rehberlik yapılacak ve yöneltilecektir.

‘Yaşamboyu eğitim’de insan, sürekli olarak yeni durumlara kendisini uydurabilmek zorundadır. Bunun için, enerjik, hayâlgücüne sahip ve yaratıcı olmalıdır. Buna ek olarak, grup içinde çalışabilmeli ve sorunları disiplinlerarası görüş açısından ele alabilmelidir.

¹⁶ Schwartz, Bertrand. *Permanent Education*, The Hague, Martinus Nijhof, 1974, 246 p., fig., table (plan Europe 2000. Project 1, vol. 8) p. 28.

'Yaşamboyu eğitim', her bireyin kişiliğinin tam gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun tam bir demokratikleşme için en güçlü faktör olacağını, kapsamlı ve homojen bir sistem olacağından, bireyin, herhangi bir zamanda çalışmalarına başlamasına veya sistemde yeteneklerine uyan bir sektöre girmesine olanak tanıyacağını ileri sürmektedir.

Aile, yaşamboyu öğrenim sürecinin başlamasında en gizli ve kesin role sahiptir. Toplum da, çocuk onunla etkileşime başladığı andan itibaren, yaşamboyu eğitim sistemi içinde önemli bir rol oynar. Yaşam süresince eğitici işlevini hem mesleki hem de genel alanlarda sürdürür.

Okullar, Üniversiteler ve eğitim merkezleri gibi eğitim kurumları, yaşamboyu eğitimde ancak birer vasıta olarak düşünülmekte ve toplumdaki diğer eğitsel araçlardan soyutlanmış olarak algılanmamaktadırlar.

Eğitimcinin rolü değişmektedir; bir öğretmen yerine, diğer disiplinlerdeki meslekdaşlarıyla birlikte çalışan (takım öğretimi) bir 'animateur' (harekete geçirici) olmaktadır. Geleneksel sınıflar ortadan kalkmakta ve öğrencilerin, öğretmenleriyle birlikte ortak uyum içinde, seçilmiş problemler üzerinde birlikte çalıştıkları çalışma gruplarına yerlerini bırakmaktadır. Artık, öğrenmede ezber terkedilmekte fakat öğrenciler, kütüphanelerden, radyo ve televizyondan, bilgisayarlara kadar tüm bilgi araçlarını kullanmayı öğrenmektedirler. Öğrenciler, okulda ve okul dışında, kendi aralarında ve öğretmenleriyle birlikte çalışarak öğrenmektedirler. 'Yaşamboyu eğitim' kavramıyla uygun olan bu yenilemiş pedagoji, kişisel girişkenliği ve yaratıcılığı teşvik eden, aktif ve özgür kılan bir pedagojidir ve her bir bireyin tam olarak tamamlanmasını (fulfillment) amaçlamaktadır. Aynı zamanda, tüm toplumun katıldığı bir atılımdır.

'Yaşamboyu eğitim' sisteminde, okul öncesi eğitimi, özellikle önemli bir yer işgal etmektedir. Bu dönem, kişiliğin şekillendiği ve eğitimde fırsat eşitliğinin korunmasında ve demokratikleşmenin sağlanmasında büyük önemi olan bir dönemdir¹⁷.

Okul öncesi eğitim aşaması süresince geliştirilen şey; ilk önce, psikolojik bağımsızlık ve ikinci olarak, arkadaşlarıyla ve grup etkin-

17 **Martinoli, G.** *Triggering-off the process of self-management in permanent education, Strasbourg, Council of Europe, Council for Cultural Co-Operation, Committee for out-of-school Education and Cultural Development, 1974 (CCC/74/35).*

likleriyle ilişkilere girmeye çalışan çocuğun toplumsallaştırılmasıdır. Temel dil becerileri geliştirilir ve çocuk yazılı dille tanışıklık kazanabilir, basit düzeyde 'dış dünya hakkında anlayış kabiliyetleri geliştirilir. Ayrıca, okul öncesi eğitimi, yaratıcılığın geliştirilmesini teşvik edebilir. Ne çok katı, ne de öğrenmeyi çok fazla dışarıda bırakarak okul öncesi eğitimi, çocuğu okula hazırlar. 'Yaşamboyu eğitim' açısından ilköğretim ve okul öncesi eğitimi arasında sıkı bağlar kurar. Mimari açıdan iki okul tipi arasında fazla farklılık yoktur. Bir kademedен diğerine geçiş mümkün olduğu kadar engelsiz, kolay olmak durumundadır.

Mesleki eğitimde, ayrıntılı olarak uzmanlaşmadan kaçınılmaktadır. Çünkü, uzun vadede, iş konusunda kişinin ihtiyaçlarının tahmin edilmesinin olanaksız olduğu düşünülmektedir.

Sistemin kilittası 'yetişkin eğitimi'dir. Sistemde öylesine önemli bir yer tutar ki bu iki düşünce sık sık karıştırılmaktadır ve 'yaşamboyu eğitim' kavramının yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır. 'Yaşamboyu eğitimi', okul sonrası dilimi ile sınırlandırıldığında gerçek anlamı tamamiyle kaybolur. Çünkü, 'yaşamboyu eğitim' sisteminin zorunlu karakteristiği hiç bir yerde kopukluğun olmamasıdır. Aksine, her yerde, özellikle okul ve okul sonrası dönem arasında, okul ve yetişkin eğitimi arasında süreklilik ve bütünlük vardır. Önemli olan, okulun yetişkin dünyasına yolu açması ve genci yetişkin yaşamına hazırlamasıdır.

Bu görüş açısından okul, topluma bir bütün olarak hizmet eden bir kültür ve eğitim merkezine dönüştürülmektedir. Artık, nüfusun bir kesimi için ayrılmış ve gerçeklerden kopuk, kapalı bir bölge olmaktan çıkmaktadır. Toplumla bütünleşmektedir. Orada herkes çeşitli etkinlikler için özgürce toplanmakta ve onun düzenlemelerinden yararlanmaktadır.

Uygulamadaki Durum:

Macaristan, Polonya ve Romanya, eğitim sistemlerini düzenlemeye, ilkelerden biri olarak 'yaşamboyu eğitim'i kabul etmişlerdir. Latin Amerika'da, küba ve Peru hâlihazırda uygulama sürecine başlamışlardır. Kanada eyâletlerinden Alberta ve Ontario, eğitimin gelecekteki gelişimi için özel komisyon raporları hazırlamışlar, her iki bölge de, yaşamboyu eğitimi esas rehber ilke olarak kabul etmektedir. Benzer etkinlikler Amerika Birleşik Devletlerinde çeşitli üniversitelerde ele alınmaktadır. Afrika bölgesinde, Tanzania, son zamanlarda, ya-

şamboyu eğitim çizgisi üzerinde, toplum öğrenimi için yenileştirici programlar geliştirmiştir. Asya bölgesinde Japonya, kavramı kritik olarak incelemeye dalmış ve hâlihazırda konuya ilişkin inceleme raporları ve diğer çalışmaları yayımlamıştır. Endonezya, yaşamboyu eğitimi, eğitim sistemini düzenlemede ve yeniden organize etmede bir ana kavram olarak kabul etmiştir. Pakistan da yeni oluşturulan 'Halka Açık Üniversite' açıkça, esas kuramsal temel olarak yaşamboyu eğitim düşüncesini benimsemiştir. Diğer ülkeler; Kore Cumhuriyeti, Hindistan ve Malezya da bu alana büyük ilgi göstermiş ve çeşitli etkinliklere başlamıştır. Benzer işaretler, Avusturalya ve Yeni Zelânda da da görülmektedir.

Bu da göstermektedir ki dünyada pek çok ülke, yaşamboyu eğitim'in gerçekleştirilmesine doğru somut tavır takınmaya hazır durumdadır.

İsveç'te Malmö yöresinde, ki burada ilköğretim 7 yaşında başlamaktadır, 6 yaşındaki çocuklar yarım günlerini ilkokullarda geçirirlerken, bazı ilkokul öğrencileri, yeniden eğitim (re-education) etkinlikleri için ana okullarına dönmektedirler. Ana okulunun, son yıl öğretmeni, ilk iki yıl için, ilkokula giden gruba eşlik etmektedir, böylelikle mümkün olan azami süreklilik temin edilmektedir¹⁸.

Tayland'da, 'yaşamboyu eğitim'in ruhuna uygun olarak yürütülen, çok gösterişsiz ve fakat önemli bir proje örneği vardır¹⁹. İşlevsel bir okuma-yazma kampanyasından sonra, okuma materyâli edinmek zorunlu olmuştur. İlk önce, küçük okuma merkezleri veya köy kütüphaneleri oluşturmak ve bunları çeşitli kitaplar ve romanlarla donatmak kararı alınmıştır. Ancak, köylüler, buraları nâdiren ziyaret etmiş ve çok az ilgi göstermişlerdir. Yetkililer, daha sonra taktiklerini değiştirerek, okuma materyâllerini, yalnızca gerçekten ilgi gösteren ve kendi kendilerine küçük bir merkez inşa eden köylere vermişlerdir. Yalnız kitaplar sağlanmamış fakat köylülerin hergün merkeze gitmelerini teşvik edecek günlük gazeteler de sağlanmıştır. Bugün, bu merkezler, çok sayıda okul çocukları ve yetişkinler tarafından düzenli olarak ziyaret edilmektedir. Bu merkezler; gençlerin ve yetişkinlerin, derslere devam etmek, birbirleriyle, öğretmenleriyle bilgi alışverişinde bulun-

18 Council of Europe, Council for Cultural Co-Operation, *Permanent Education, a framework for recurrent education: theory and practice*, Strasbourg, 1975.

19 Bkz., **Bennett, N.**, *Vorapipatana, K. Towards Community-Centered Education for national harmony and development in Thailand*, Paris, UNESCO, 1975. (IIEP Seminar paper, no. 13).

mak, radyo dinleyici kulüpleri düzenlemek, seminerler, deneysel sınıflar düzenlemek için biraraya geldikleri gerçek 'yaşamboyu eğitim' merkezleri olmaktadır.

Tanzania'da ilkokul; toplum eğitim merkezine dönüştürülerek yetişkin eğitim sisteminin esas aracı haline getirilmiştir. Öğretmenler, gençlerin ve yetişkinlerin eğitim etkinliklerini koordine eden, canlılık sağlayan öğreticiler olarak davranmaktadırlar. Bu şekilde okul, toplumun eğitim ihtiyaçlarına ve tüm eğitimine bir çözüm sağlayan toplanma yeri olmaktadır ve yalnızca çocuklara yönelik öğretimle kendini sınırlamamaktadır.

Bir 'yaşamboyu eğitim' sisteminde, bir düzeyden diğerine veya bir kademededen diğerine geçiş sorunu özel bir dikkati gerektirmektedir. Federal Almanya'da yetkililer özellikle bunun farkındadır. Bu, Federal eğitim konseyi'nin 75 raporu'nda ortaya çıkmaktadır. Sorun özellikle çocuk okula başladığı zaman çok önemlidir. Ana okulu ile ilkokul arasında ayrı bir sınıf oluşturulması çalışmaları çeşitli Avrupa ülkelerinde yürütülmektedir, özellikle de Federal Almanya'da. Bu ülke oldukça geniş bir şekilde, İngiltere'deki 'Comprehensive Schools' (çok amaçlı okul) lara benzer, 'Gesamtschulen'de 'yaşamboyu eğitim' ile ilgili önemli bir denemeyi uygulamaktadır. Bu denemenin sonuçları henüz bilinmemektedir.

'Yaşamboyu eğitim' sisteminde okulun nasıl yenileştirileceği çabalarına ilişkin önemli projelere başlanmıştır. İlk olarak, Hamburgta Unesco Eğitim Enstitüsünün bir programı vardır ve 1972'den beri 'yaşamboyu eğitim' kavramı ve onun eğitim programlarına ilişkin doğurguları (implications) üzerinde uzun vadeli etkinliklerini yoğunlaştırmıştır. İkinci olarak, Strasbourg'taki 'Kültürel İşbirliği Konseyi', 'yaşamboyu eğitim' üzerine büyük bir projeye devam etmektedir.

Sonuç:

'Yaşamboyu eğitim', insan kişiliğinin tam bir gelişimi için tüm öğrenme yaşantılarını bütünlendirmeyi amaçlayan, yaşamboyunca süren yaratıcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu kavrama göre, insan meslek ve mutluluğunu yalnızca hâlihazırda elde ettiğinin sınırlarını sürekli olarak aşarak bulabilir. Eylemlerimiz ve amaçlarımız ne kadar ufkumuzu ve başarılarımızı aşma eğiliminde olursa, varlığımız o kadar insan olmaya lâyık olur demektedir. Tüketime yönelmiş bir yaşam biçimi, insan varoluşunu engelleyen günlük işlerin baskısına

bağımlı sıkıcı ve sınırlı varoluştan bir kaçış olarak görülmektedir. Yaşamboyu eğitimde eğitim, kendi içinde bir değer olarak görülmekte ve salt yüksek bir toplumsal statü elde etme ya da maddi kazançlar sağlama aracı olarak görülmemektedir. Burada akla şu sorular gelmektedir; Acaba çağdaş insan tüm yaşamı süresince eğitilmek istemekte midir? Düşünüldüğü gibi öğrenmek istemekte midir? Bu sorular kuşkusuz inceleme ve tartışma konusudur.

Yaşamboyu eğitim, bilginin pek çok disipline formal olarak bölünmesiyle sınırlanmıyacağını ileri sürmektedir. Daha çok, gerçek sorunların çözümüne, karmaşık ve değişen durumların anlaşılmasına ve yeni düşüncelerin yaratılmasına dayanmaktadır. Öğrenci, deneyden öğrenecek ancak öğrenme biçimi ve yöntemi bilinçli, dinamik ve sistematik olacak ve pasif ve geliş güzel olmayacaktır. Problem çözmeye götüren bu tür öğrenme için, bir düşünce biçimi olarak tarih ve tarih yöntemi son derece uygun görülmektedir. Sorunları anlamak ve onların karmaşıklığına nüfuz etmek için tarih yöntemini uygulamak ve olguları zaman ve mekânda onların gerçek perspektiflerinde görmek önem taşımaktadır. Çünkü, gerçek kavrayış için sorunlar ve durumlar onların tarihsel bağlamında en iyi şekilde görülebilir. Tarih; yaşamboyu eğitimin temellerine, amaçları tanımlıyarak ve geliştirerek ve içeriğini zenginleştirerek katkıda bulunabilir.

'Yaşamboyu eğitim' ilkesi evrenselleştiğinde ve farklı ülkelere geniş ölçüde uygulandığında, muhtemeldir ki farklı sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel koşullarda değişik şekiller alacaktır. ,Yaşamboyu eğitim'e verilecek işlemsel biçim, çeşitli ülkeleri, kültürleri ve hatta onların tek tek üyelerini karakterize eden iç ve dış pek çok değişkenlere bağlı olacaktır. Böylesine esnek ve açık bir yaklaşım ,yaşamboyu eğitim'in önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Çünkü bu kavram esas olarak sürekli aydınlanmanın bireyler ve toplumlarca farklı yollardan elde edilebildiği varsayımına dayanmaktadır.

Yarının dünyasının eğitim felsefesi olma iddialarını taşıyan 'yaşamboyu eğitim'in, bazı belirsizlikleri, kuşkuvarı da beraberinde getirmesi, konuya ilişkin çok yönlü, disiplinlerarası yaklaşımla yapılacak araştırmaları zorunlu kılmaktadır. Bu yönde yapılan çalışmalar artıkça, konunun daha da açıklık kazanacağı tabiidir.

Konuya ilişkin eleştiriler arasında, Herman H. Frese'nin bir yazısının başlığı şöyledir; "sürekli eğitim-düş veya kâbus²⁰? ve ulus-

20 Frese, **Hermann H.**, *Permanent Education-dream of nightmare?* Education and Culture (Strasbourg, Council of Europe) No. 19, summer 1972, p. 9-13.

lararası eğitim konferansının 35. oturumunda, Brezilya delegesi, tep-
lantının dikkatini, 'yaşamboyu eğitim'in, yetişkini 'ebedî bir hiç'
yapabileceğine çekmiştir. Bundan korkanlara göre, 'yaşamboyu eği-
tim' ile bireysel insan varlığı, bitmeyen öğretim ile saldırıya uğrayacak
ve büyük bir yük altında bırakılacaktır. İnsan; yaşama, eylemde bu-
lunma ve yaratma yerine sürekli bir çırağlığın sıkıntısı içinde olacak-
tır. Öğretmenlerin egemenliği ilan edilecektir. Bu sistemin savunucu-
ları şöyle cevap vermektedirler: eğitim, okul öğretimi ile karıştırıl-
mamalıdır ve 'yaşamboyu eğitim'in bir parçası olarak öğretmen, tu-
tumunu tamamiyle değiştirecektir ve bilinmeyen veya uyuyan yetenek-
lerin uyandırılmasında yardımcı olan rehber veya hayatiyet veren kişi
olacaktır.

Bugün için bilebildiğimiz kadarıyla dünyanın hiçbir yerinde
'yaşamboyu eğitim' sistemi tam olarak gerçekleştirilmiş değildir. Bu
amaca ulaşmak son derece güç görülmektedir. Güçlük, kısmen, kurum-
sallaşmamış eğitimin sistemde önemli bir yeri olmasından gelmekte-
dir. Yine de, pek çok sayıda yenilikler ve refomlar 'yaşamboyu eği-
tim' açısından tasarlanmaktadır.